

УДК 378.091.2:376.011.3-051(437.6+477):37.013.74-047.44

DOI 10.32626/2413-2578.2020-16.278-294

В. Шилонова

vierasilonova@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-3347-925X>

В. Кляйн

vladimirklein27@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-8895-0750>

В. Гладуш

viktor.gladush2@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-3347-0925>

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ У СЛОВАЧЧИНІ ТА В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Статтю підготовлено в рамках проекту VEGA № 1/0522/19 «Створення інклюзивного середовища в дитячому садку та інклюзивних підходів у діагностуванні й стимулюванні розвитку дітей з обмеженими можливостями».

Відомості про авторів: Гладуш Віктор, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної та лікарської педагогіки Інституту Юрая Палеша, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомберку, Словацька Республіка. У колі наукових інтересів: питання історії спеціальної педагогіки, підготовки педагогічних кадрів, їх готовності до інклюзивного навчання, інклюзивної діагностики.. E-mail: viktor.gladush31@gmail.com. Шилонова Вєра, доктор PhD, завідувач кафедри спеціальної та лікарської педагогіки Інституту Юрая Палеша, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомберку, Словацька Республіка. У колі наукових інтересів: проблеми підготовки педагогічних кадрів, їх готовності до інклюзивного навчання, інклюзивної діагностики. E-mail: vierasilonova@gmail.com. Кляйн Володимир, доктор хабілітований, доцент, директор Інституту Юрая Палеша, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомберку, Словацька Республіка. У колі наукових інтересів: проблеми підготовки педагогічних кадрів, їх готовності до інклюзивного навчання, інклюзивної діагностики. У колі наукових інтересів: проблеми підготовки педагогічних кадрів, їх готовності до інклюзивного навчання, інклюзивної діагностики. E-mail: vladimirklein27@gmail.com

Contact: Prof. **Viktor Hladush**, DrSc. – Catholic University in Ružomberok, Faculty of Education, Department of Special Pedagogy and Therapeutic Pedagogy, Juraj Páleš Institut in Levoča, Slovakia. Research interests: history of special pedagogy, problems of pedagogical personnel training, their readiness for an inclusive education, inclusive diagnosis. E-mail:

viktor.gladush31@gmail.com. PhDr. **Viera Šilonová**, PhD. – Catholic University in Ružomberok, Faculty of Education, Department of Special Pedagogy and Therapeutic Pedagogy, Juraj Páleš Institut in Levoča, Slovakia. Research interests: problems of pedagogical personnel training, their readiness for an inclusive education, inclusive diagnosis. E-mail: vierasilonova@gmail.com. Doc. PaedDr. **Vladimír Klein**, PhD. – Catholic University in Ružomberok, Faculty of Education, Juraj Páleš Institut in Levoča, Slovakia. Research interests: problems of pedagogical personnel training, their readiness for an inclusive education, inclusive diagnosis. E-mail: vladimirklein27@gmail.com

Відомості про наявність друкованих статей. 1. **Гладуш В., Шилонова В., Кляйн В.** Формування діагностико-прогностичної компетентності випускника магістратури спеціальної освіти // Науково-практичний журнал «Україна: Європеїзація та інновації». Київ, 2019. № 2. (55).Р.26-33. ISSN 2077-6594. 2. **Gladush V.A.** On the issue of teacher training for inclusive educational system / Zbornik Vedeckych studi. Ruzomberok, 2018. Str.75-82/ ISBN 978-80-561-0598-6. 3. **Klein V., Silonova V., Hladush V.** Actual problems of inclusion, integration of social and health dis advantaged pupils in the Slovak Republic // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 13. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. С.48-60. 4. **Гладуш В., Шилонова В., Кляйн В.** Закордонне стажування викладачів – інноваційна форма післядипломної педагогічної освіти / Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Дніпро, РВВ ДНУ імені Олеся Гончара, 2020. Ч.1. С.31-34.

Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В. Підготовка педагогічних працівників спеціальної освіти у Словаччині та в Україні: порівняльний аналіз. Дослідженням ставилася мета висвітлити досвід та особливості організації освітнього процесу закладів вищої освіти Словаччини та України, що готують педагогічні кадри для системи спеціальної освіти; зробити аналіз переліку навчальних дисциплін, які формують професійні компетентності у майбутніх спеціальних педагогів в ході оволодіння освітньо-професійною програмою другого (магістерського) рівня; порівняти спеціалізації та кваліфікації випускників. В ході дослідження охарактеризовано системи підготовки педагогічних працівників за спеціальність «Спеціальна освіта» в Словаччині та Україні; висвітлено основні принципи та порядок відбору кандидатів на навчання в педагогічні заклади вищої освіти на прикладі Католицького університету в Ружомберку та закладів вищої освіти України; здійснено порівняльний аналіз обсягу та змісту освітніх програм «Спеціальна освіта», наявність у них компонентів загальних, професійних та вибіркового дисциплін; акцентовано увагу на особливостях організації освітнього процесу в Словаччині; окреслено важливі моменти підсумкової атестації випускників

та застосування внутрішньої системи забезпечення якості. Дослідники прийшли до висновку, що зміст освітньої програми, організація освітнього процесу в закладах вищої освіти обох країн успішно забезпечують оволодіння здобувачами вищої освіти професійних компетентностей. Освітні програми можна легко адаптувати з метою забезпечення мобільності студентів, зокрема, для вивчення окремих специфічних навчальних курсів, проходження педагогічної практики та отримання випускниками подвійних дипломів. Такі заходи переконливо наблизять вищу освіту України до загальноєвропейської та зробить наших випускників більше затребуваними на ринку праці в Європі. В статті також висвітлено особливості децентралізації в закладах вищої освіти Словаччини, повноваженнях керівників структурних підрозділів університетів. Результати дослідження дадуть можливість науково-педагогічним працівникам України зробити порівняння з системою вітчизняної педагогічної освіти, запозичити щось нове, передове та корисне або остаточно переконатися в правильності та надійності своїх власних підходів до формування професійних компетентностей у спеціальних педагогів.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, педагогічний працівник закладу спеціальної освіти, магістр, освітній процес, освітня програма, Словаччина, Україна.

Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В. Подготовка педагогических работников специального образования в Словакии и в Украине: сравнительный анализ. Исследованием ставилась цель осветить опыт и особенности организации образовательного процесса высших учебных заведений Словакии и Украины, которые готовят педагогические кадры для системы специального образования; сделать анализ перечня учебных дисциплин, формирующих профессиональные компетентности у будущих специальных педагогов в ходе овладения образовательно-профессиональной программой второго (магистерского) уровня; сравнить специализации и квалификации выпускников. В ходе исследования охарактеризовано системы подготовки педагогических работников по специальности «Специальное образование» в Словакии и Украине; освещены основные принципы и порядок отбора кандидатов на обучение в педагогические высшие учебные заведения на примере Католического университета в Ружомберку и высших учебных заведений Украины; осуществлен сравнительный анализ объема и содержания образовательных программ «Специальное образование», наличие в них компонентов общих, профессиональных и выборочных дисциплин; акцентировано внимание на особенностях организации образовательного процесса в Словакии; обозначены важные моменты итоговой аттестации выпускников и применения внутренней системы обеспечения качества. Исследователи пришли к выводу, что содержание образовательной программы, организация образовательного процесса в учреждениях высшего

образования обеих стран успешно обеспечивают овладение соискателями высшего образования профессиональных компетенций. Образовательные программы можно легко адаптировать для обеспечения мобильности студентов, в частности, для изучения отдельных специфических учебных курсов, прохождения педагогической практики и получения выпускниками двойных дипломов. Такие меры убедительно приблизят высшее образование Украины к общеевропейской и сделает наших выпускников более востребованными на рынке труда в Европе. В статье также рассмотрены особенности децентрализации в учреждениях высшего образования Словакии, полномочия руководителей структурных подразделений университетов. Результаты исследования позволят научно-педагогическим работникам Украины сделать сравнение с системой отечественного педагогического образования, перенять что-то новое, передовое и полезное или окончательно убедиться в правильности и надежности своих собственных подходов к формированию профессиональных компетенций в специальных педагогов.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, специальный педагог, магистр, образовательная программа, Словакия, Украина.

Hladush V., Šilonová V., Klein V. Training of special education teachers in Slovakia and Ukraine: comparative analysis. The main targets of the study: to highlight the experience and peculiarities of the organization of the educational process of higher education institutions in Slovakia and Ukraine which train teaching staff for the system of special education; to make analysis of the list of academic disciplines that form the professional competence of future special teachers in the course of mastering the educational and professional program of the second (master's) level; to compare the specialization and qualifications of graduates.

The study describes the systems for training teachers in special education in Slovakia and Ukraine; highlights the main principles and procedures for selecting candidates for training at teacher training institutions of higher education on the example of the Catholic University in Rujomberk and higher education institutions of Ukraine; carries out a comparative analysis of the volume and content of special education programmes and the availability of components of general, professional and selective disciplines; and pays particular attention to the following issues.

The researchers came to the conclusion that the content of the educational program, the organization of the educational process in higher education institutions of both countries successfully ensure the mastery of professional competencies of applicants for higher education.

The educational programmes can be easily adapted to ensure the mobility of students, in particular, for individual specific courses, pedagogical practice and dual diplomas. Such measures will definitely bring Ukrainian higher education closer to European standards and will make our graduates more attractive in the European labor market.

The article also shows the peculiarities of decentralization in Slovakian higher education institutions, the powers of heads of structural units of universities.

The results of research will allow the teaching staff in Ukraine to revise the system of national teacher education, to borrow something new, advanced and useful and finally make sure of the correctness and reliability of their own approaches to the formation of professional competencies in special teachers.

Key words: higher pedagogical education, special education teacher, master, educational program, Slovakia, Ukraine.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної педагогічної освіти у світі відбувається паралельно у двох напрямках: перший – у відповідності з національною стратегією соціально-економічного розвитку держав, другий – у поширенні міжнародної співпраці та інтеграції вищої освіти.

Наочний приклад демонструють держави-підписанти Болонської декларації (1999). Цей міжнародний освітній проєкт розрахований на широку інтеграцію вищої освіти і спрямований на розпізнавання однієї освітньої системи іншою в межах європейського простору. В декларації підкреслюється, що Болонський процес не передбачає суцільної уніфікації освітніх програм вищої школи, а навпаки з повагою сприймає освітні й наукові надбання, сформовані багатовіковою національною культурою кожної окремо взятої держави. Утім стратегічною метою документ передбачає формування у здобувачів вищої освіти професійних компетентностей необхідних розвитку сучасного суспільства. Тобто нова парадигма європейської вищої освіти це рух вперед і на перший план висуваються ключові поняття: доступність і якість освіти, мобільність суб'єктів освітнього процесу, збереження культурних традицій і національних особливостей.

Не зважаючи на відкритість європейського та світового освітніх просторів за останні роки для більшості науково-педагогічних працівників Словаччини та України **актуальними** залишаються питання ознайомлення та вивчення і порівняльного аналізу досвіду організації освітнього процесу закордонних закладів вищої освіти (надалі – ЗВО), зокрема, підготовки педагогічних працівників для закладів спеціальної освіти. Це сприятиме зміцненню інтеграційних процесів в освітній сфері, створить нові умови для спільних науково-дослідних проєктів, розширить можливості освітньої мобільності студентів та викладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовка педагогічних працівників спеціальної освіти як предмет наукового дослідження розглядався багатьма науковцями. В. Гладуш [2] охарактеризував систему професійної підготовки спеціальних педагогів Республіки Польща, В. Кляйн, В. Шилонова [1] висвітлили принципові особливості формування діагностично-прогностичної компетентності випускників магістратури

спеціальної освіти, І. Малишевська [3] розкрила концептуальні засади професійної підготовки різнопрофільних фахівців до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, О. Мартинчук [4] обґрунтувала компетентісний підхід до фахової підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі, С. Миронова [5] дослідила готовність корекційних педагогів до корекційної роботи, О. Пометун [6] розкрила досвід компетентісного підходу в зарубіжній педагогіці, Л. Руденко [7] висвітлила основні компоненти професійної компетентності спеціального та клінічного психолога, Д. Супрун [8] охарактеризувала складові професійної підготовки психолога в галузі спеціальної освіти, М. Шеремет [9] розглянула проблеми підготовки учителів-дефектологів у закладах вищої освіти України.

Метою дослідження є висвітлення досвіду та порівняльного аналізу ключових показників та підходів закладів вищої освіти Словачкої Республіки та України з підготовки педагогічних працівників для спеціальних закладів освіти. Оскільки більшість читачів добре обізнані з вітчизняною системою підготовки корекційних підходів, переважна більшість інформації висвітлюється саме по ЗВО Словаччини.

Методологія. В ході дослідження об'єктивно вивчалися, аналізувалися та порівнювалися організація освітніх процесів та зміст освітніх програм спеціальності «Спеціальна освіта» другого (магістерського) рівня в закладах вищої освіти Словаччини (Інститут Юрая Палеша в Левочі Педагогічного факультету Католицького університету в Ружомберку) та України (Київ, Дніпро, Суми, Львів, Ужгород).

Новизна дослідження полягає в тому, що проблема порівняльного аналізу систем підготовки педагогічних працівників другого (магістерського) ступеня вищої освіти Словаччини та України в науковій площині не здійснювалася, у періодичних виданнях не публікувалася.

Виклад основного матеріалу. Потреба в організації навчання і виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в Словаччині та Україні виникла давно, тому ідея щодо її втілення в практичне життя має багатолітню історію та тернистий шлях. Установи та заклади спеціальної освіти в обох країнах зформувалися як стійкі та досконалі системи надання освітніх послуг дітям з порушеннями психічного та фізичного розвитку лише в ХХ столітті. Підготовка вчителів-дефектологів здійснюється вже досить тривалий час, накопичено вагомий практичний досвід. Аналіз ринку праці на сучасному етапі як на загальнодержавному рівні, так і на регіональному переконливо свідчить, що потреба у дефектологічних кадрах в обох країнах не зменшується, а навпаки спостерігається стійка тенденція до зростання. Пояснюється це тим, що, по-перше, згідно із статистичними даними освітніх відомств кількісні показники дітей з особливими освітніми потребами не зменшуються; по-друге, активізація інтеграційно-інклюзивних процесів у суспільствах обох держав набирає

обертів, що в свою чергу відкриває нові вакансії для педагогічних працівників з дефектологічною освітою.

Важливо зазначити, що система підготовки педагогічного працівника до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є багатогранною і багатоаспектною, міждисциплінарною і комплексною проблемою. У Словаччині вона здійснюється в трьох державних закладах вищої освіти: Університеті Я. Коменського в Братиславі, Католицькому університеті в Ружомбероку (Левоча), Прешовському університеті в Прешові. В Україні в 23-х закладах вищої освіти. Наявність певної кількості ЗВО, що готують педагогічних працівників спеціальної освіти можна обґрунтувати відносними показниками до чисельності населення в обох країнах (табл. 1).

Таблиця 1

Середні показники ЗВО відносно населення

	Словаччина	Україна
Кількість ЗВО, що готують вчителів спеціальної освіти	3	23
Кількість населення (2019)	5.450.000	41.902.400
Середня кількість населення на один ЗВО	1.817.000	1.822.000

Наведена статистика свідчить, що показники кількості ЗВО в Словаччині та Україні, де здійснюється підготовка педагогічних працівників для закладів спеціальної освіти суттєво відрізняються, але якщо їх взяти по відношенню до середньої чисельності населення в країнах, то показники майже вирівнюються. Це свідчить, що відкриття спеціальності «Спеціальна освіта» в багатьох містах України обґрунтована. На сьогодні українські ЗВО функціонують у 19-и містах (Бердянськ, Дніпро, Слов'янськ, Житомир, Запоріжжя, Луганськ (тимчасово Старобільськ), Львів, Івано-Франківськ, Харків, Херсон, Умань, Київ, Кам'янець-Подільський, Рівне, Одеса, Миколаїв, Суми, Полтава, Ужгород), що створює можливість забезпечення кадрових потреб за територіальним принципом.

Як в Словаччині, так і в Україні державного стандарту підготовки фахівців за спеціальністю «Спеціальна освіта» на теперішній час не існує. Освітні програми у кожному закладі вищої освіти розробляють самостійно, але змістовно вони на 95% співпадають.

Підходи до формулювання спеціальностей, спеціалізацій, кваліфікацій випускників закладів вищої освіти мають невеликі відмінності (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація спеціальностей, спеціалізацій, кваліфікацій

	Словаччина	Україна
Спеціальність	1.1.6. «Спеціальна педагогіка»	016 «Спеціальна освіта»
Освітня програма / Спеціалізація	Спеціальна педагогіка, Педагогіка порушень інтелекту, Педагогіка порушень слуху, Педагогіка порушень зору,	016.01 Логопедія, 016.02 Олігофренопедагогіка, 016.03 Ортопедагогіка 016.04 Сурдопедагогіка, 016.05 Тифлопедагогіка, (можуть поєднуватися по дві)
Кваліфікація	Спеціальний шкільний педагог	Учитель-дефектолог (олігофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог), учитель-логопед, логопед

Порівняльний аналіз дав можливість виділити деякі особливості в освітніх системах обох країн. По-перше, класифікація спеціальності в Словаччині, називається відповідно класифікації педагогічної науки – «Спеціальна педагогіка», хоча в дипломі англійською перекладається як «Special education». В Україні ця спеціальність називалася до 2008 р. «Дефектологія», до 2016 р. – «Корекційна освіта», зараз – «Спеціальна освіта», як до речі і в більшості країн світу «Special education».

По-друге, спеціалізація в Словаччині існує, але в прихованому вигляді. Назва освітньої програми формулюється виходячи із назви випускової кафедри. Це й свідчить про спеціалізацію випускників. Однак зміст освітньої програми включає перелік навчальних дисциплін, що охоплюють особливості навчання і виховання дітей за всіма нозологіями. При влаштуванні випускника на роботу звертається увага перш за все на спеціальність. Вважається, що доцільно набувати поглиблену спеціалізацію на робочому місці відповідно до категорії дітей з якими організовується освітній процес у конкретному закладі спеціальної освіти. Окрім того, все частіше зустрічаються діти зі складними порушеннями.

По-третє, термін «спеціальний психолог» вони не вживають. Підготовка логопедів здійснюється на філологічних факультетах, хоча навчальна дисципліна «Педагогіка мовленнєвих порушень» є обов'язковим компонентом.

Кваліфікація в дипломі не позначається, а в освітній програмі зазначено, що випускник – це спеціальний шкільний педагог, який може займати посади: учитель спеціальної школи, школи з інклюзивним навчанням, вихователь дошкільного закладу освіти, методист, мастер, викладач закладу професійної освіти тощо. Із 2019 р. в усіх дошкільних закладах освіти введено посаду спеціальний педагог, завданням якого є фахова діагностика розвитку дітей та надання психолого-педагогічного супроводу дітям перед вступом до першого класу початкової школи.

Умови ліцензування та акредитації освітніх програм у ЗВО Словаччини та України нічим не мають суттєвих відмінностей, а **умови вступу до навчання** за магістерськими програмами відрізняються (табл. 3).

Таблиця 3

Умови вступу до навчання за магістерськими програмами

	Словаччина Випробування	Україна Випробування
Норма набору	Ліцензія не встановлює обсягу	Згідно ліцензійного обсягу
Фінансування	Денна форма – бюджетне Заочна – за рахунок фізичних осіб	Денна форма – бюджетне / за рахунок фізичних осіб Заочна – бюджетне / за рахунок фізичних осіб
Форма та терміни навчання	Денна – 2 роки Заочна – 3 роки	ОПП (денна, заочна) – 1,5 роки, 1 рік 4 місяці ОНП (денна, заочна) – 2 роки
Освітній ступінь «бакалавр» спеціальності «Спеціальна освіта»	Співбесіда	Іноземна мова Фахове випробування
Освітній ступінь «бакалавр» з усіх інших спеціальностей крім «Спеціальна освіта»	Співбесіда	Іноземна мова Фахове випробування Додаткове фахове випробування

У закладах вищої освіти України термін навчання за 2-м ступенем вищої освіти (денна, заочна форма) становить за освітньо-професійною програмою 1,5 року, за освітньо-науковою – 2 роки.

У закладах вищої освіти Словаччини стандартна тривалість оволодіння освітньою програмою спеціальної освіти розрахована на 2 роки навчання за очною формою і 3 роки для освітнього процесу з неповним робочим днем (заочна форма навчання), протягом якої студент повинен оволодіти не менше 120-ти кредитами. Розподіл годин у робочих програмах навчальних дисциплін для заочної форми навчання нічим не відрізняється від денної (мається на увазі аудиторних годин). Відмінність лише одна, організаційна, тобто освітній процес розтягнуто в часі. Сесій не передбачено, заняття проводяться по п'ятницям та суботам. Педагогічний факультет пропонує студентам оптимальну освітню програму для рівномірного кредитного тягара упродовж всього навчання. Утім, студенти денної та заочної форм, які проявляють старанність до навчання, показали високі результати упродовж 1-го року навчання мають можливість обрати індивідуальну навчальну програму за умови, що вони зобов'язуються оволодіти обсягом знань не менше 40 кредитів протягом першого року і не менше 35 кредитів упродовж другого року. В іншому випадку рівень їх знань не буде відповідати умовам для зарахування на більш високий курс і таким студентам пропонують відмовитися від навчання. У разі перевищення стандартної тривалості термінів навчання студент зобов'язаний сплачувати відповідну плату за кожен додатковий семестр навчання.

Принципи відбору на навчання в Словаччині базуються на фундаментальних засадах функціонування 2-го (магістерського) ступеня вищої освіти, професійної придатності та морально-ціннісних показників кандидата на навчання. Питання відбору кандидатів на навчання у ЗВО Словаччини здійснюється демократично і прозоро, зрозуміло та просто. Здобувачі вищої освіти повністю задоволені і не мають жодних претензій до правил прийому. Навчання за денною формою, включаючи іноземних студентів, на 100% фінансується за державний кошт. Студенти з високими показниками у навчанні отримують стипендію. Всі бажаючі забезпечуються комфортним гуртожитком.

Обсяг набору встановлює педагогічна рада факультету. Умови прийому та програму магістерської програми декан факультету зобов'язаний опублікувати на сайті університету не пізніше 20 вересня, попереднього навчального року, в якому має розпочатися навчання. Зміст оголошення включає: умови прийому на навчання, заплановану кількість місць на навчання, терміни подачі заяв, програму, форму та терміни складання фахового випробування. Співбесіду проводить комісія у складі директора інституту, завідувача випускної кафедри та гаранта освітньо-професійної програми. Основний показник прийому – це мотивація та професійна спрямованість кандидата на навчання. Станом на 2020 р. кількість студентів заочної форми навчання за магістерською програмою перевищує кількість студентів-денників у 5-6 разів. До навчання приймаються іноземці, які мають освітній ступінь бакалавра та виявили бажання навчатися за магістерською програмою. Таким студентам перед початком навчального року створюються умови для оволодіння початковим рівнем словацької мови. Вартість навчання для студентів заочної форми 850 євро.

Філософія змісту спеціальної педагогічної освіти в обох країнах базується на ґрунті глибокого оволодіння основами антропології педагогічних теорій і практик. Освітній процес здійснюється виходячи з бачення концепції цілісної освіти людини з обмеженими можливостями здоров'я. Теоретичні знання поєднуються з практикою з метою глибокого вивчення особистості дитини у всіх її аспектах, вимірах і проявах. Для цього у здобувачів вищої освіти формують важливу особистісну потребу та педагогічну умову успіху – бути перш за все доброю людиною, яка здатна сприймати потенційних вихованців у їх реальному фізичному, психосоматичному, соціо-духовному вимірі структури єдності буття. Ця потреба формується не будь-яким окремим предметом, а системою антропологічної структури всієї освітньо-професійної програми. Вибір послідовності вивчення та складності змісту навчальних дисциплін пояснюється ще й тим, що надання спеціальних освітніх послуг (навчання, виховання, компенсація, терапія, реабілітація, формування соціального статусу тощо) дітям з обмеженими інтелектуальними можливостями має здійснюватися упродовж всього їхнього життя.

Виходячи з розуміння змісту та призначення 2-го (магістерського) ступеня вищої педагогічної освіти відбувається здобуття теоретичних і практичних знань різних наук та вибудовується модель послідовності

вивчення навчальних дисциплін за роками і семестрами освітнього процесу. Сукупність навчальних дисциплін освітньо-професійної програми «Спеціальна освіта» в Словаччині та Україні задумана та зформована з урахуванням лінійного (поступового), циклічного (наступний цикл поглиблює і розширює знання, вміння та здібності) і спірального шляху (повернення до знань). Для того щоб побачити деякі відмінності треба порівняти зміст освітніх програм (табл. 4).

Таблиця 4

Змістовні компоненти освітніх програм

	Словаччина	Україна
Обсяг	120 кредитів ЄКТС	90 кредитів ЄКТС
Зміст	Цикл загальної підготовки	
	«Духовність істини та добра»	Філософія освіти
		Психологія освіти
		Інформаційні технології
		Іноземна мова
		Актуальні питання розвитку освіти
	Цикл професійної підготовки	
	Альтернативні тенденції у спеціальній освіті	Методологія психолого-педагогічних досліджень
	Зміст дошкільного виховання в педагогіці інтелектуальних порушень	Медико-біологічні проблеми спеціальної освіти
	Професійна підготовка осіб з порушеннями інтелекту	Сучасні методології та методики спец педагогіки
	Шкільна інтеграція та створення індивідуальної освітньої програми	Сучасні методології та методики спец. психології
	Шкільна політика, шкільна система та законодавство у спеціальних початкових школах та навчальних закладах	Сучасні предметні методики в спеціальному закладі освіти
	Спеціальна методика освітньої галузі Природа та суспільство	Корекційно-розвиткові методики супроводу
	Спеціальна методика в спеціальній школі для дітей з інтелектуальних порушеннями	Корекційно-розвиткові методики супроводу
	Спеціальна методика освітньої галузі «Людина і цінності»	Науково-виробнича практика в ЗВО
	Спеціальна методика освітньої галузі «Людина і природа»	Виробнича (педагогічна) практика в спеціальному закладі освіти
	Спеціальна методика освітньої галузі «Людина і суспільство»	
	Спеціальна методика освітньої галузі «Людина та світ праці»	
	Спеціальна методика освітньої галузі «Мова та спілкування»	

	Спеціальна методика освітньої галузі «Математика та робота з інформацією»	
	Спеціальна методика освітньої галузі «Мистецтво та культура»	
	Спеціальна методика освітньої галузі «Здоров'я та рух»	
	Спеціальна навчальна діагностика та прогностика	
	Специфічні методика навчання дітей з затримками розвитку	
	Вчення про психічні розлади розвитку	
	Навчання дітей з множинними розладами	
	Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні дітей з порушеннями інтелекту	
	Система консультування у спеціальній освіті	
	Робота з дітьми з обмеженими можливостями в ранньому та дошкільному віці	
	Робота в мультисенсорних середовищах	
	Супровід учнів з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями	
	Навчання дітей з аутизмом	
	Гра на музичному інструменті	
	Методологія педагогічного дослідження	
	Семінар до завершення дипломної роботи	
	Педагогічна практика 1	
	Педагогічна практика 2	
	Вибіркові компоненти освітньої програми	
		Модель супроводу розвитку дітей
		Актуальні питання менеджменту спеціальної освіти
		Інноваційні технології вивчення, навчання дітей з ООП
		Корекційно-розвиткові методики супроводу дітей з порушеннями інтелекту
		Корекційно-розвиткові методики супроводу дітей зі складними порушеннями

Зміст освітньої програми закладу вищої освіти України наведено усереднений. Майже в усіх закладах компоненти однакові, функціонують до затвердження державного стандарту, на сьогодні мають незначні відмінності у назвах навчальних дисциплін в циклах професійних та вибіркових дисциплін. Освітня програма обов'язково включає цикл загальних дисциплін (15 кредитів) та цикл вибіркових дисциплін (не менше 19 кредитів). Без таких компонентів освітня програма не зможе пройти державну акредитацію.

У закладах вищої освіти Словаччини серед навчальних дисциплін загального циклу – це дисципліна теологічного спрямування «Духовність істини і добра», що є в навчальному плані кожного року освітнього процесу обсягом 2 кредити (по 1-му на кожен семестр) та проводиться представниками католицького духовенства. Це функціонує як національна традиція словацького суспільства. Основна частина навчальних дисциплін (98 %) відноситься до спеціалізації випускника. 70% навчального часу складають спеціальні дидактики (методики) навчання всіх категорій учнів у спеціальних школах, решта – теоретичні та практичні навчальні дисципліни, що розширюють та збагачують науковий та професійний кругозір майбутніх фахівців спеціальної педагогіки. З таблиці видно, що зовсім відсутній цикл вибіркових навчальних дисциплін. Керівництво Інституту Юрая Палеша в Левочі пішли на зустріч студентам та викладачам і відмовились від цього принципу європейської практики. На їхню думку вибірковий компонент – це чистий формалізм та оковалювання, що тільки створює зайві проблеми та шкодить освітньому процесу вищої школи. Також освітньо-професійною програмою за магістерською програмою «Спеціальна педагогіка» Словаччини не передбачено підготовку викладачів для вищої школи, тому відсутні методики викладання, практика в ЗВО тощо. Випускники мають право на робоче місце лише в дошкільних закладах освіти, спеціальних школах, початкових і загальних середніх закладах освіти з інклюзивним навчанням, професійних закладах освіти, діагностичних освітніх установах.

У закладах вищої освіти Словаччини та України застосовуються майже ідентичні заходи щодо **організації внутрішньої системи забезпечення якості освітніх послуг та якості вищої освіти**. Усі навчальні дисципліни закінчуються складанням екзамену в довільній формі, яку обирає викладач (усно або письмово). Якість освітнього процесу забезпечує випускова кафедра, що комплектується кваліфікованими фахівцями (доктор філософії) та відповідають критеріям спеціальної освіти й вимогам ЗВО. Щороку за графіком ЗВО проводиться перевірка успішності студентів і їх знань перед лекціями з профільних дисциплін та після їх проведення. Адміністрації ЗВО щорічно оцінюють якість навчання студентів і проводить опитування серед випускників очної та заочної форм навчання. Мета опитування полягає в тому, щоб дізнатися

думку недавніх випускників про їх працевлаштування, про переваги їх навчання і з'ясувати можливість поліпшення освітнього процесу з точки зору практичних потреб. Системи внутрішнього забезпечення якості освіти побудовані з урахуванням ефективного виконання вимог зацікавлених сторін з використанням інструкцій стандартизованих концепцій і інструментів самооцінки. Науково-педагогічні колективи підтримують постійне зміцнення рівня якості освітнього процесу за участю студентів і випускників.

Підсумкова атестація в ЗВО Словаччини та України стандартна, але є і не значні відмінності (табл. 5).

Таблиця 5
Складові підсумкової атестації

Складові підсумкової атестації	Словаччина	Україна
Кваліфікаційна робота	Дипломна робота	Дипломна робота
Комплексний іспит (усний)	1) Спеціальна педагогіка і психологія; 2) Спеціальні методики навчання і виховання; 3) Шкільна політика, шкільна система та законодавство у спеціальних школах	-

Умовою допуску до підсумкової атестації в ЗВО обох країн є успішне виконання всіх запропонованих навчальних зобов'язань освітньої програми, тобто звітність по всім навчальним дисциплінам що охоплюють 120 (90) кредитів відповідно. Перша складова – це **кваліфікаційна (дипломна) робота**. Випускова кафедра на університетському сайті пропонує здобувачам вищої освіти тематику наукових досліджень. Здобувач має право в письмовій формі запропонувати та обґрунтувати кафедрі свою тему і керівника наукового дослідження. Кафедра має право також прийняти пропозиції щодо прикладної тематики, представлені різними освітніми та дослідницькими організаціями й установами, за умови, що ці пропозиції відповідають професійній та науковій спрямованості освітнього закладу. Технічні стандарти обов'язкові при написанні кваліфікаційних робіт. Перед захистом робота обов'язково має пройти контроль на доброчесність. Магістерська робота в Україні зазвичай містить не менше 50-70 аркушів основного тексту. У Словацьких ЗВО існують деякі особливості, на які варто звернути увагу науково-педагогічним працівникам ЗВО України. Останніми роками обсяг основного тексту магістерської роботи зменшено до 40-50 аркушів. Пояснюється це жорсткими умовами перевірки на плагіат, що здійснюється за допомогою єдиної в країні (міністерської) програми. Після закінчення кваліфікаційна робота оцінюється керівником та рецензентом. Діагностичні норми публікуються в університетській інформаційній

системі, які містять детальні критерії оцінки підсумкової роботи, а також шкалу оцінки. Керівник і рецензент також мають прокоментувати виставлений бал згідно до вимог оцінювання подібних видів робіт. Студент допускається до прилюдного захисту випускної роботи, тільки якщо вона рекомендована хоча б одним з оцінювачів. Захист кваліфікаційної роботи здійснюється перед державною екзаменаційною комісією. З дозволу декана факультету кваліфікаційна робота може бути написана і захищена на мові, відмінній від державної. Підготовка та захист кваліфікаційної роботи підтверджує ступінь оволодіння здобувачем вищої освіти теоретичними і практичними основами проблеми, яку він обрав для дослідження в галузі спеціальної педагогіки.

Із таблиці 5 також зрозуміло, що в ЗВО Словаччини передбачено складання **державного комплексного екзамену**, що передбачає перевірку знань із базових навчальних дисциплін, а саме, спеціальної педагогіки та психології, спеціальних методик навчання та виховання, шкільного менеджменту. Державна атестація проводиться упродовж одного робочого дня перед державною екзаменаційною комісією, яка складається як мінімум з чотирьох осіб і призначається наказом декана факультету. Голова державної комісії може бути лише фахівець спеціальної педагогіки як співробітник, так і не співробітник цього університету.

В організації освітнього процесу ЗВО Словаччини є цікаві моменти. Новий навчальний рік у студентів розпочинається з другої половини вересня. Це створює можливості для успішного побутового облаштування студентів у гуртожитку, адаптування до самостійного життя, ознайомлення з містом Левоча, відвідання Музею спеціальної освіти в Левочі (до речі єдиного в Європі). Науково-педагогічні працівники у цей період зустрічаються з педагогічними працівниками шкіл та дошкільних закладів, виступають з лекціями, переглядають та вдосконалюють методичні й презентаційні матеріали. Також в цей час проводяться засідання кафедр, установчі наради, науково-практичні конференції.

Ще одна важлива особливість – це досить **широкі повноваження керівників** структурних підрозділів університету. Зокрема, декан факультету наділений нетрадиційними в Україні повноваженнями: віддавати накази, що стосується набору студентів на навчання, відрахування здобувачів освіти за заборгованість або неуспішність; проводити конкурс на заміщення вакансій та заключати контракти на роботу з науково-педагогічними працівниками, організовувати фінансово-господарську діяльність тощо.

В ЗВО Словаччини заохочується **академічна мобільність** здобувачів вищої освіти шляхом проходження деяких освітніх курсів в ЗВО Європейського Союзу та сусідніх країнах, також всебічно підтримується участь в конкурсах на заміщення вакантних посад професорів-іноземців, які не займають управлінських посад у закордонних ЗВО.

Висновки. Висвітлений матеріал переконливо свідчить, що підготовка педагогічних працівників спеціальної школи другого (магістерського) рівня вищої освіти у Словаччині та Україні здійснюється відповідно до загальноєвропейських принципів вищої школи і в той же час має свої національні особливості. Порівняльний аналіз освітніх програм переконливо свідчить, що в обох країнах функціонують досконалі системи підготовки педагогічних працівників магістерського рівня для спеціальних закладів освіти. В університетах Словаччини та України склалися досконалі системи внутрішньої оцінки якості знань та підсумкової атестації з дуже високими вимогами, що забезпечує послідовність і об'єктивність оцінювання знань і навичок здобувачів вищої освіти, гарантованість високого рівня сформованих професійних компетентностей у випускників. Поліпшення та поглиблення міжнародної співпраці між закладами вищої освіти Словаччини та України, корегування та адаптація змісту освітніх програм можуть створити реальні умови отримання подвійних дипломів для випускників спеціальності «Спеціальна освіта».

Подальше вивчення досвіду підготовки спеціальних педагогів, зокрема, в Швейцарії, Німеччині, Нідерландах дасть можливість поглибити порівняльний аналіз освітніх систем.

Бібліографія

1. Гладуш В., Шилонова В., Кляйн В. (2019). Формування діагностико-прогностичної компетентності випускника магістратури спеціальної освіти // Науково-практичний журнал «Україна. Здоров'я нації». Київ, 2019. № 2 (55). С.26-33. **2. Гладуш В.А.** (2015). Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти: монографія / В.А. Гладуш, З.П. Бондаренко, Н.В. Зимівець та ін. Д.: Акцент ПП, 2015. 324 с. **3. Малишевська І.А.** (2018). Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища: моногр. / І.А. Малишевська. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2018. 386 с. **4. Мартинчук О.В.** (2018). Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. / Олена Валеріївна Мартинчук. К.: Центр учбової літератури, 2018. 430 с. **5. Миронова С.П.** (2007). Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту: монографія / С.П. Миронова. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. 304 с. **6. Пометун О.І.** (2004). Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики. К.: І.І.С., 2004, С.16-25. **7. Руденко Л.М.** (2019). Компоненти професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного) // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 13. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. С.210-218. **8. Супрун Д.М.** (2017). Професійна підготовка

психологів в галузі спеціальної освіти : монографія. К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. 392 с. **9. Шеремет М.К.** (2011). Підготовка корекційних педагогів у вищих навчальних закладах / М.К. Шеремет // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. XVII в двох частинах, частина 1. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. 368 с.

References

1. Hladush V., Shylonova V., Kliain V. (2019). Formuvannia diagnostyko-prohnostychnoi kompetentnosti vypusknika mahistratury spetsialnoi osvity // Naukovo-praktychnyi zhurnal «Ukraina. Zdorovia natsii». Kyiv, 2019. № 2 (55). P.26-33. **2. Hladush V. A.** (2015). Udoshkonalennia pidhotovky korektsinoho pedahoha v umovakh universytetskoï osvity : monohrafiia / V. A. Hladush, Z. P. Bondarenko, N. V. Zymivets ta in. D.: Aktsent PP, 2015. 324 s. **3. Malyshevska I. A.** (2018). Teoretyko-metodychni osnovy pidhotovky fakhivtsiv psykholoho-pedahohichnoho profilu do roboty v umovakh inkliuzyvnoho osvitnoho seredovyshcha : monohr. / I. A. Malyshevska. Uman : Vydavets «Sochinskyi M.M.», 2018. 386 s. **4. Martynchuk O.V.** (2018). Pidhotovka fakhivtsiv zi spetsialnoi osvity do profesiinoï diialnosti v inkliuzyvnomu osvitnomu seredovyshchi: monohrafiia. / Olena Valeriivna Martynchuk. K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2018. 430 s. **5. Myronova S.P.** (2007). Pidhotovka vchyteliv do korektsiinoï roboty v systemi osvity ditei z vadamy intelektu: monohrafiia / S. P. Myronova. Kamianets-Podilskyi: Abetka-NOVA, 2007. 304 s. **6. Pometun O.I.** (2004). Teoriia ta praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain // Kompetentisnyi pidkhid u suchasniï osviti: svitovyi dosvit ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka osvitnoi polityky. K.: I.I.S., 2004, P.16-25. **7. Rudenko L.M.** (2019). Komponenty profesiinoï kompetentnosti psykholoha (spetsialnoho, klinichnoho) // Aktualni pytannia korektsiinoï osvity (pedahohichni nauky): zbirnyk naukovykh prats: vyp. 13. Kamianets-Podilskyi: PP «Medobory-2006», 2019. P.210-218. **8. Suprun D.M.** (2017). Profesiina pidhotovka psykholohiv v haluzi spetsialnoi osvity : monohrafiia. K.: Vydavnytstvo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2017. 392 s. **9. Sheremet M.K.** (2011). Pidhotovka korektsiinykh pedahohiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh / M.K. Sheremet // Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Vyp. KhVII v dvokh chastynakh, chastyna 1. Seriia: sotsialno-pedahohichna. Kamianets-Podilskyi: Medobory-2006, 2011. 368 s.

Дата відправлення статті 20.03.2020 р.